

NSPRV

NEZAVISNI SINDIKAT PROSVETNIH RADNIKA VOJVODINE

Novi Sad, Modene 5 tel/faks: 021/6616-886, 025/420-093, 023/515-757
e-mail: sindiso@sbb.rs, nsprv@open.telekom.rs, nsprv.zr@open.telekom.rs

*215 miliona devojčica i dečaka
u svetu su žrtve dečijeg rada*

DECI JE MESTO U ŠKOLI! *Sprečimo dečiji rad*

Ružna slika dečijeg rada vidi se širom vaseljene, od Afrike do Azije, od Evrope do Amerike. To je opšte prisutna pojava koja bi trebala da nas sve motiviše na akciju da se ovo zlo i iskoreni. Ali, da li je svet još uvek u moći da se to ružno lice promeni? Podsećamo da je 2016. ciljna godina da se dečiji rad eliminiše, odnosno svede na podnošljivu meru i da je određeni napredak u borbi protiv dečijeg rada postignut. U ovom trenutku broj dece koja su izložena nekom obliku eksploatacije (često i ropskog rada) manji je za 30 miliona nego pre 10 godina. Nažalost, još uvek 215 miliona devojčica i dečaka u svetu su žrtve dečijeg rada.

U 2006. godini tempo napretka je bio takav da je međunarodna zajednica postavila napred naveden ambiciozni cilj: eliminisati najgore oblike dečijeg rada u roku od 10 godina. Međutim, ovaj optimizam polako iščezava pošto je proteklih godina napredak prema tom cilju usporen, a mnoga deca i danas su izložena najgorim oblicima dečijeg rada, poput rada u rudnicima i slično.

Više od polovine sve dece obavljaju po zdravlje opasne oblike rada, a 60% njih je uključeno u rad u poljoprivredi, kao što je i veliki broj dece eksploatisan na način da su uključeni u radove u domaćinstvu. Nažalost, beležimo i rad na ulicama, eksploataciju dece uključene u prostituciju i različite oblike komercijalne seksualne eksploatacije, do onih najgorih – ropstva, prinudnog rada i trafikinga, pri čemu ne možemo zanemariti ni onu decu koja su žrtve rata, oružanih sukoba, a često su i regrutirana u različite paravojne sastave.

Šansa svakako postoji, a uspesi koji su na ovom polju postignuti nude i određene modele za uspeh. Ključ za postizanje ovog cilja (do 2016. godine) jeste da se nacionalne strategije orijentišu prema rešavanju ovog problema i da države donesu politike i strategije kako da eliminišu dečiji rad, što znači da je potrebno povećati obuhvat dece obavezanim, besplatnim i kvalitetnim obrazovanjem i, naravno, vratiti „decu ulice“ u škole, te svoj deci obezbediti besplatno i kvalitetno obrazovanje, obezbediti socijalnu zaštitu i podršku ugroženim domaćinstvima, eliminisati diskriminaciju marginalizovanih grupa i grupa prema kojima većina pokazuje otvorene predrasude i netrpeljivost, obezbediti uslove da odrasli (roditelji dece sa ulice) mogu imati pristojan posao i tako preuzeti na sebe da budu oni koji će doprinostiti porodici, a ne da jedini prihod bude onaj ostvaren od dece, bez obzira u kakvom obliku dečijeg rada je ostvaren, doneti i sprovesti zakone koji štite dečija prava i eliminišu dečiji rad,...

Afrika je kontinent na kome je najprisutniji dečiji rad u svetu – jedno od četiri deteta starosti do 14 godina je izloženo dečijem radu i... taj broj se nažalost povećava alarmantnom brzinom. Negativan šampion u tome je Uganda, ali i ovde se, kao i uostalom svuda širom sveta, „na kraju tunela nazire svetlo“ - postoji kakav-takav napredak. Tako je, npr. ukidanjem školarina u jednom broju podsaharskih zemalja postignut izuzetan napredak i ove afričke zemlje su postale svetski lideri u

„izvlačenju“ dece iz dečijeg rada i vraćanju u obrazovni sistem, pri čemu su tamošnje devojčice posebno ugrožene i one su veći deo ciljne grupe za povratak u škole i eliminaciju dečijeg rada o čemu smo govorili i u okviru Globalne nedelje akcije. Vlada Ugande uvela je Zakonom 2008. obavezu univerzalnog osnovnog obrazovanja, nakon čega se upis u njihove škole udvostručio. Ali Uganda se i dalje suočava sa velikim teškoćama kako da svoj deci obezbedi kvalitetno obrazovanje za sve. Jedan od razloga za to je i raširenost HIV-a u toj zemlji pošto je samo u Ugandi više od milion dece koji su ostali bez jednog ili oba roditelja zbog HIV-a, koji je mnogim porodicama život uništio, poput dece iz Mbale, koji su hteli-ne hteli, primorani na „rad“ na ulici.

Uganda je ipak uspela da usvoji nacionalne strategije za borbu protiv dečijeg rada i borbu protiv HIV-a i AIDS-a i okupila je širok spektar različitih socijalnih partnera i društvenih grupa koje su uključene u ovu borbu. Uostalom, široko socijalno partnerstvo je način da se dečiji rad eliminiše i u drugim sredinama. Uganda je uspela i da realizuje inicijativu sa susednim zemljama i da osigura praćenje problema i obezbedi da „deca ulice“ ne samo dobiju pravo na obrazovanje, već i da borave u školama. Političari posećuju škole, pričaju sa povratnicima u klupe i učenicima i izvode različite prezentacije kako bi ih potpuno udaljili od situacije u kojoj su prethodno bili, kako bi ih angažovali obrazovanjem da se ne desi da se ponovo nađu na ulicama i da opet budu izloženi dečijem radu. Vlasti u Ugandi vode računa i da razbiju predrasudu da poslodavci koji plaćajući, a ustvari eksploatišući decu, pomažu porodicama u čemu im pomaže i Međunarodna organizacija rada koja organizuje različite radionice i za obuku tih poslodavaca, kako bi i ti poslodavci izmenili svoje ranije stavove. Stoga sa pravom u Vladi Ugande smatraju da upravo poslodavci mogu mnogo uraditi na eliminaciji, odnosno ublažavanju dečijeg rada i posledica dečijeg rada.

Jedan od regiona u kome je dramatično prisutna pojava dečijeg rada je Indija, u kojoj zbog ruralnog siromaštva i veličine populacije postoje milioni dece koja rade različite, za decu neprimerene, poslove. Sem toga, problem u Indiji je neuhranjenost i glad, kao i predrasude zaostalog i ultrakonzervativnog društva. Stoga Vlada Indije ulaže velike napore da se deca iz sveta ropstva i eksploatacije prebace u kuće znanja i da im se u školama obezbedi bar jedan obrok, pošto postoje stotine miliona građana Indije koja nisu u stanju da obezbede dovoljno hrane da prehrane sebe i porodicu. Ova ideja sa besplatnim obrokom pomogla je da se velik broj dece nađe u školskim klupama i da se na taj način drže van uticaja dečijeg rada. Indija takođe čini velik napor da, sem obrazovanja za sve, provode mere zdravstvene zaštite i zapošljavanja na selu, kao i podizanje nivoa obrazovanja u seoskim sredinama, stavljajući pri tom porodicu u centar borbe protiv dečijeg rada. Garantni državni fond podstiče ruralnu zaposlenost koja ima za cilj da siromašnim seljacima pomogne da kroz nova znanja i veštine obezbede dovoljno hrane za svoje porodice, u čemu im pomažu i brojne organizacije civilnog društva, koje obučavaju seosko stanovništvo u naporima da se eliminiše dečiji rad. Predstavnici civilnog sektora grupno rade sa ugroženim porodicama, obučavaju ih za samostalno obavljanje određenih aktivnosti, uključujući i edukaciju odraslih, pri čemu podizanjem svesti, promenom stavova i ponašanja, pomažu eliminaciji dečijeg rada. Ipak, mnogi učitelji kritikuju roditelje koji ne šalju decu u škole, jer i sami nisu svesni važnosti obrazovanja i prednosti koje donosi obrazovanje, iz razloga što velik broj njih i sami nikad nisu išli u školu.

Kao najpozitivniji primer napretka i rezultat velikog napora da se integrišu različiti pristupi je primer Brazila. Iako Brazil ima velik problem sa nepismenima, bezzemljašima i drugim grupama i dok su prizori dečijeg rada sastavni deo folkloru brazilskih ulica, država donetim merama i strategijama i širokim političkim konsenzusom, ubrzano rešava ovaj problem, u čemu je uloga obrazovanja nezamenjiva i upravo obrazovanje je i razlog zašto Brazil velikim koracima grabi iz viševekovne bede i zaostalosti. Vlada, ona savezna i one regionalne, saraduje sa svim organizacijama koje se zalažu za to da se deci omogući prilika da pohađaju školu. Učešće države je, ipak, fundamentalno, jer je realizacija zacrtanih politika i doneti zakoni jedini način da se ide napred i da države poput Baije i, naravno celog Brazila, idu napred. Baija je napravila velik iskorak prema objedinjavanju aktivnosti različitih ministarstava, u cilju postizanja cilja eliminisanja dečijeg rada slobodnih građana u slobodnoj državi. Program Brazila „Program za sprečavanje dečijeg rada“, poznat kao „PETI“ program, omogućava deci da ulicu i druga opasna mesta zamene mestom u školi, i ona im omogućava da nakon stečenih školskih kvalifikacija dobiju regularan posao. Brazil, da bi sprečio rad dece i u svrhu promovisanja obrazovanja, realizuje i tzv. „Bolsa Familia Program“ koji za gotovo 12 miliona porodica

elektronskim transferom obezbeđuje određena sredstva za ove namene, uz uslov da deca redovno pohađaju školu, participiraju u obuci za zdravu ishranu i higijenu.

U svakom slučaju, ima još mnogo toga što bi trebalo da se uradi, kako bi se postavljeni ciljevi ostvarili do ciljne 2016. godine, a svetska globalna kriza, koja je još delom u toku, kao i rast broja nezaposlenih širom sveta, stvara nove poteškoće i izazove za sve one koji žele da pomognu u eliminaciji dečijeg rada. Međutim, svet je ipak došao do jasnog modela kako i kojim putem ići da bi se to ostvarilo: odgovoran pristup, dobro upravljanje, socijalno odgovorna vlast, širok spektar socijalnih partnera i civilnog društva mogu pomoći da se željene primene i ostvare, a to će svima za nagradu dati zadovoljstvo da milioni dece dobiju šansu da se obrazuju, a ne da ih neko eksploatiše.

u Srbiji su usvojeni međunarodni standardi koji sprečavaju dečji rad:

- Deklaracija o pravima deteta iz 1959. godine, kojom se obezbeđuje pravo na školovanje i zdravstvenu zaštitu,
- Konvencija MOR-a br. 182 iz 1996. godine koja je stupila na snagu 2000-te godine, o najgorim oblicima dečjeg rada (ropstvo, trafiking, prostitucija, pornografija, droga, rad štetan po zdravlje i bezbednost dece) koja je ratifikovana u našoj zemlji 31.01.2003. godine,
- Porodični zakon koji je usaglašen se evropskim standardima i koji daje detetu poslovnu sposobnost da sa 15 godina može upravljati svojom zaradom ili imovinom koju je steklo sopstvenim radom i
- Zakon o radu koji utvrđuje starosnu granicu (od 15 godina) i druge uslove za zapošljavanje dece. Definisani su poslovi koje ni pod kojim uslovima ne može obavljati maloletnik (naročito težak fizički rad, rad pod zemljom, pod vodom ili na velikoj visini) kao i poslovi koji bi mogli da utiču na zdravlje i život maloletnika. Definisano je i radno vreme maloletnika (ne duže od 35 sati nedeljno ili od 8 sati dnevno bez prekovremenog i noćnog rada). Radni odnos se može zasnovati samo uz saglasnost roditelja, usvojitelja ili staratelja. Najteži oblici dečijeg rada su profitabilne forme organizovanog kriminala, gde se deca tretiraju kao roba radi nezakonitog sticanja dobiti. Zakonski je zaprećena kazna od jedne do 10 godina zatvora za prostituciju, od 6 meseci do 5 godina za pornografiju, a za svaki prinudni rad najmanje 3 godine zatvora.

Međutim, u Republici Srbiji ne postoje jedinstveni kriterijumi i način registrovanja javnih oblika dečije eksploatacije i tek predstoji definisanje tih kriterijuma, definisanje načina registrovanja ove pojave, obezbeđivanje mehanizama za obradu tih podataka na svim nivoima, ali i usklađivanje sa evropskim zakonodavstvom.

Podaci sa kojima se zasad raspolaže su vrlo oskudni, pa se čak dešava da Ministarstvo rada tvrdi da nema kršenja Zakona, iako o tome ne vodi zvaničnu statistiku. Inspekcija rada, koja kontroliše zaposlenje i radno vreme, nije dosad nailazila na dečji rad „na crno“ kod dece starije od 15 godina, iako smo svi svesni da ga ima, a Nacionalna služba za zapošljavanje, koja vodi evidenciju nezaposlenih, ne vodi posebno evidenciju stope zapošljavanja maloletnika, dužine čekanja na posao, delatnosti u kojima se zapošljavaju maloletnici i razloga raskida radnog odnosa. Ni sindikati se dosad nisu posebno bavili ovim problemom i u principu smatraju da je eksploatacija maloletnika zanemariva i da se radi o samo pojedinačnim slučajevima. Deo podataka može se dobiti od Ministarstva unutrašnjih poslova ili centara za socijalni rad. Oskudna saznanja o zloupotrebama dečjeg rada možemo dobiti i sa sajtova pojedinih nevladinih organizacija koje se bave ovim problemom.

Podaci o masovnom kršenju dečjih prava kažu da je 350.000 dece u Ukrajini izloženo najtežim oblicima eksploatacije dečjeg rada, u Rumuniji 70.690, u Bugarskoj 83.000, a u Albaniji je 32% od ukupnog broja Albanske dece izloženo izrabljivanju, pa tako više i nismo sigurni da je naša prethodna ocena tačna. Pravi odgovor će moći dati samo sveobuhvatna analiza dečjeg rada uz uključivanje svih relevantnih socijalnih partnera i tek onda ćemo sa sigurnošću moći konstatovati u kojoj meri je ova pojava prisutna i u Republici Srbiji.

Jedina organizacija koja je dosad provela prvo istraživanje o dečjem radu u Srbiji jeste Centar za prava deteta, koja je u saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku, 2006. godine prezentovala ovo istraživanje, pod naslovom „Dečji rad u Srbiji“. Nažalost, i ovo istraživanje ne daje pravu sliku i odgovor, pošto je obuhvatilo samo dve rizične grupe – romsku decu i decu na

porodičnom smeštaju, a obavljeno je i na malom uzorku ispitanika (682 odrasla ispitanika i prigodan uzorak dece (!!)).

Napuštanje škole generator je nezakonitog dečjeg rada i vrlo je važno decu koja su napustila školu ponovo vratiti u školske klupe da steknu obrazovanje i uključe se u regularne društvene tokove. Ovo je uočeno kao vrlo velik problem, pošto je u velikom broju porodica iz koje se deca eksploatišu, često puta jedini prihod onaj koji male žrtve eksploatacije donesu u tu porodicu. U tom smislu, vrlo je važno obezbediti regularan posao za roditelje, kako bi deca mogla biti vraćena u školu, u redovan obrazovni sistem i kasnije u redovan posao.

Podaci koje smo čuli, a koji su vrlo zabrinjavajući, kažu da je 280 miliona dece u svetu izloženo nasilju, a da je 100 miliona van škole. I Internacionalna obrazovanja od svoj osnivanja, 1990. godine, stalno se zalaže za eliminaciju dečjeg rada i nizom akcija pokušava da doprinese rešenju tog problema. 1995. godine EI je usvojila u Zimbabveu Deklaraciju o zabrani dečjeg rada i smatra da su vrlo važne akcije sindikata, jer one mogu imati pozitivne efekte na druge činioce u društvu. Zabrinjavajuće je i to što je broj dece koja napuštaju školu veći od broja dece koja nikada nisu ni bila upisana u školu. Strategija EI obuhvata:

- prevenciju. EI smatra da je najbolji način da se deca zaštite jeste da idu u školu
- jačanje nacionalnih politika na podizanju svesti o značaju obaveznog obrazovanja, a naročito rizičnih grupa. Važno je u ove projekte uključivati nastavnike koji potiču iz tih grupa i koji su i sami kao deca bili izloženi nasilju
- identifikovanje dece koja su napustila školu i identifikovanje dece koja nikada nisu ni išla u školu
- mobilizaciju Ministarstva prosvete, školskih uprava, sindikata, prosvetnih radnika
- zaštitu dece iz tzv. marginalizovanih grupa.

EI posebnu pažnju posvećuje devojčicama koje napuštaju školu i koje rade u sivoj zoni.

Jedno naše novo iskustvo u prevenciji odustajanja od škole, kada je u pitanju romska manjina, je uvođenje romskog asistenta u srpski obrazovni sistem. Naime, prva grupa romskih asistenata radiće preventivno na uključivanju ove populacije u škole, ali i pomaganju u učenju onima koji su već krenuli u školu. Romski asistenti pomagaće malim Romima da prevaziđu jezičke, sociološke, kulturološke i druge barijere koje često dovode do odustajanja od škole, nakon čega ovi mališani postaju lak plen za one koji ih guraju u crnu ekonomiju i druge nezakonite oblike rada i eksploatacije.

Stoga, kad postoji politička i društvena volja i solidarnost, može biti napretka. I upravo zato, dozvolite nam da radimo zajedno kako bi ispunili cilj – okončanje rada dece.

Konferenciju „Deci je mesto u školi“ posvećenu Svetskom danu borbe protiv dečijeg rada, Nezavisni sindikat prosvetnih radnika Vojvodine održaće u somborskom Domu učenika srednjih škola, Stuparski put 1A, u utorak, 14.06.2011.godine, sa početkom u 11.59 časova.

Novi Sad/Sombor, 10.06.2011.god.

prof. Hadži Zdravko M. Kovač
generalni sekretar NSPRV i SrpS

